

a

ROND DE SCHUTSBOOM

PERIODIEKE UITGAVE
VAN DE HEEMKUNDEKRING
DE VYER HEERTGANGHEN
GOIRLE

E. Schenck

**Unieke gelegenheid
voor
BRUILOFTEN
PARTIJEN
en alle
FAMILIEFEESTEN**

**CAFÉ-RESTAURANT
„DE LINDE”**

C. v. d. Brand

Ook voor een etentje met familie
of vrienden in „DE LINDE”

Gaarne vooraf even bellen.

GEZELLIG UIT – GOED VOOR U

Dorpsstraat 52, 5051 CL Goirle
Telefoon 013 - 34 13 66

ROND DE SCHUTSBOOM

Periodiek van de:

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
„DE VYER HEERTGANGHEN”
GOIRLE

secretariaat: R. Bunchestraat 2, 5051 KX GOIRLE. 013-342973
redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. 013-342182

jaargang: 3

nummer: 2

december 1983

INHOUDSOPGAVE

* Kerstwens van de redactie	blz.	2
* Kerstmis - J.C.J. Hoogendoorn		3
* Zoals de ouden zongen - C. Santegoets
- Het kerstlied door de eeuwen heen		6
* Tussen 'Ley en die Gemeynackeren' -
J.C.J. Hoogendoorn		10
* Voor U gelezen		15
* Onze vroege vaders van weleer:
- De Regte Hei een vuilnisbelt??? - Ad Houptepen		16
* Fotopuzzel		18
* Genealogie - J.B. Santegoets		19
* Stilstaan in de Kruidentuin - T. Sas		23
* Apotheek, docter, chirurgijn en vroedvrouw -
C. Robben		25
* Gorp, rijk aan historie - Will Coppens		33
* Kringactualiteiten:
- Opening Heemwerkkamp Deurne		38
- Excursie naar Mechelen		39

WIJ WENSEN AL ONZE LEZERESSEN EN LEZERS
EEN ZALIG KERSTFEEST EN
EEN GELUKKIG NIEUWJAAR

DE REDAKTIE

KERSTMIS

't Kerstfeest vindt zijn oorsprong in 't Germaanse Joelfeest en de mysteriegodsdienst die de Romeinen rond de zonnegod Mithras hadden opgebouwd.

Het Joelfeest, ook wel Midwinterfeest of Zonnewendefeest genoemd, was het feest ter ere van de nieuwe zon, waarin de zonnegod Frey en de oppergod Wodan gehuldigd werden. Het duurde 12 dagen of liever 12 nachten. In die gewijde nachten probeerde men door grote vuren de duisternis te verdrijven en er werd feest gevierd van 25 december tot 6 januari. Het Duitse woord voor kerstmis is nog Weihnachten.

Frey, waar onze vrijdag naar genoemd is, stelden de Germanen voor rijdend op een geweldig everzwijn, dat de naam droeg van 'Gullinbursti', wat zoveel als 'met de gouden borstels' betekent en waarmee de zonnestrallen waren bedoeld, die de natuur weer tot nieuw leven moesten brengen.

Wodan, onze naam woensdag herinnert hieraan, was de God van de wind en de storm. Als het stormde dachten de mensen, dat Wodan met veel lawaai op zijn witte paard door de lucht reed met een stoet overleden voorvaderen achter zich.

Op het joelfeest sloten de mensen bij dit gebeuren aan en maakten zelf een hels kabaal en offerden hem dieren en koecken opdat hun akkers door een gunstige wind gezegend zouden worden.

Dat lawaai diende om de boze geesten weg te jagen, terwijl anderzijds de goede geesten en goden welkom geheten werden met name de zonnegod. Tijdens het feest werd er goed gegeten en gedronken en gaf men elkaar geschenken, die vergezeld gingen met zegenwensen.

Verder versierden de Germanen hun woningen met groene takken, die een teken waren van gastvrijheid voor de arme geesten die in de kale bossen rondzwierven en tevens moesten die takken hen beschermen tegen de geesten van de duisternis. Bomen en struiken die in de winter groen bleven zag men als een teken van nieuw leven en van de komende vruchtbaarheid van het voorjaar.

Toen de kerk bij de verkondiging van de Blijde Boodschap op de vele gebruiken en gewoonten rondom het zonnefeest stuitte, heeft zij aanvankelijk hiertegen de strijd aangeboden, maar

toen bleek dat die onuitroeibaar waren, heeft zij al die gewoonten en gebruiken omgebogen naar een christelijke sfeer. Natuurlijk moesten vele heidense praktijken verdwijnen, omdat zij voortkwamen uit angst, uit een gevoel van bedreigdheid en daarom een echt geluk in de weg stonden.

In de eerste drie eeuwen van haar bestaan kende de Kerk het Kerstfeest niet. Er was maar één feest dat telde en dat was Pasen.

De Romeinen vierden op 25 december de geboorte van hun zonnegod Mithras en vele christenen bleven daar in Rome aan meedoen. Het was het feest van de onoverwinnelijke zon en de datum was erg goed gekozen want juist dan beginnen de dagen te lengen.

In de bijbel was de mogelijkheid om Kerstmis te vieren tegen een achtergrond van licht, ruimschoots aanwezig, want noemde Christus zichzelf niet 'het licht der wereld'. Zo werd vanuit Rome 25 december de officiële datum waarop de geboorte van Christus werd her-

dacht en daarmee had het oude heidense feest een echte diepte gekregen en werd daardoor eigenlijk tegelijk afgeschaft.

Vele wonderlijke, niet begrijpbare gebruiken rondom het Kerstfeest zullen bij wat nadenken na het voorafgaande mogelijk wat duidelijker worden.

De tocht van Wodan op zijn witte paard is bij ons Sint Nicolaas geworden; het gedenken van onze overledenen op Allerzielen en Allerheiligen doet ons zeker herinneren aan die stoet van overleden voorvaders uit het gevolg van Wodan en wat denk je van

de groene takken waar we nog jaarlijks ons huis mee opsieren van het kaarslicht, de kerstboom en van al dat lawaai dat wij jaarlijks nog met Nieuwjaar produceren.

Zo is kerstmis geworden een feest van blijheid om Christus geboorte, die voor de gelovige mens een opgaande zon is die nooit meer zal ondergaan.

Franciscus van Assisië, die grote natuurmens, was in staat om het verlangen naar licht en blijheid over Christus geboorte met elkaar te verbinden. In zijn zonneliid zegt hij immers dat de zon het heerlijkste van alle schepsels is en het meest gelijkt op onze Heiland, die door de schrift 'de zon van gerechtigheid' wordt genoemd.

Zalig Kerstfeest.

J.C.J. Hoogendoorn.

Zoals de ouden zongen.

HET KERSTLIED DOOR DE EEUWEN HEEN.

Het kerstgebeuren heeft door de eeuwen heen wel zo tot het mensenhart gesproken dat het zijn weerslag vond in een schier onuitputtelijk aantal liederen en verzen, waarin men zijn vreugde uitte over dit nieuw geboren kind.

Kerstmis was niet zo maar een feestdag, neen, het was een lange feestelijke tijd; de tijd van de vooravond van kerstmis tot en met driekoningen en het omvat dertien dagen en twaalf heilige nachten.

Wat voor de Oosterse christenheid van de aanvang af het paasfeest was, dat was voor het Westen het kerstfeest.

Het is dan ook niet verwondlijk dat in de loop der eeuwen schilders, dichters en componisten dit feest hebben aangegrepen en het beleefden alsof het hier gebeurd was.

Wij hebben dan ook een schat aan kerstliederen, al moeten we ons wel realiseren, dat wanneer alleen de sneeuw, de dennebomen en de hulst bezongen worden, dit niets te maken heeft met kerstmis en dat men dan ook niet kan spreken van een kerstlied.

Als U mij zou vragen hoe oud het kerstlied is, zou ik hierop het antwoord schuldig moeten blijven, hoewel ik er dan onmiddellijk aan moet toevoegen, dat tot het oudste bestanddeel van ons volkslied zeker de kerstliederen behoren.

We hebben de zo genaamde 'mengtaallieder'. Het was een mengeling van de volkstaal en het latijn. Het latijn was de officiële taal der kerken, waarnaast wat aarzelend, bij bepaalde kerkelijke feesten de volkstaal werd toegelaten.

Van deze mengtaallieder zijn er tot op de dag van vandaag nog enkele in gebruik zoals 'In dulci jubilo, singhet ende weset vro'. Dit lied is van ongeveer 1480 en is wel een van de mooiste kerstliederen die wij bezitten. andere mengtaallieder, die min of meer bekend zijn, zijn

'Het was een maghet utvercoren' en 'In een huis daar woonde niemand in', waar de latijnse gedeelten als eind- of beginrefrein in het lied voorkomen.

In oude liedboekjes komt men ook vaak het woord 'leis' tegen of 'leisen'. Volgens de studie van Prof. Acquoy 'Kerstliederen en leisen' moet men hoogstwaarschijnlijk het woord 'leis' afleiden van de roep 'Kyrielei(son)', die in de oudste beurtzangliederen als enig refrein stond. Denk maar eens aan 'Nu sijt wellekome'.

In 1508 verschijnt een boekje getiteld 'Dit is een suverlijc boeckxen in welcke staen scone leysen ende veel scone gheestelike liedekens'.

Het begint met een aantal kerstliederen met en zonder refrein, waaronder 'Puer nobis nascitur. Aan het einde daarvan staat met grote letters AMEN én de mededeling 'hier eynden veel suverlike leysen van die gheboorte ons Heeren.'

Ook in het 'Prieel der gheestelike melodie' uit 1612 lezen we 'Latijnse leysenen van de gheboorte ons Heeren Jesu Christi'.

Uit een en ander kunnen we dus veilig opmaken dat men met leis zeker in de 16e eeuw in het algemeen kerstlied bedoelde.

In de tijd direct voorafgaande aan kerstmis, de adventstijd, behoren de liederen van de boodschap en de schaarse adventsliederen.

Ook uit de tijd van omstreeks 1600 hebben we nog enkele liederen over, die heden ten dage nog gezongen worden. Denk maar eens aan 'In 't stedeke van Nazareth' en het zo statige 'Het was een maget utvercoren'.

Een bijzonder mooie combinatie van majesteit en liefdelijkheid toont ons het minder bekende 'Ave Maria'.

Ave Maria gratia plena

*Den ingel die vont-ter die maghet alleene
In haere gebedekens die sij las.*

*Godt groet u Maria, eel coninghinne
Ghij sult den sone gods voortbringhen
Die Heer van al de werelt sal sijn.*

Ook door zijn vorm valt dit lied op. Liedereren met drie versen drie melodieregels zijn voor ons zeldzaam.

Daar het kerstfeest in december viel en midden in de koude winternacht, had dat ook zijn invloed op de liedteksten, zoals in 'Maria die zoude naar Bethlehem gaan'.

*Het hageld', het sneeuwde
en 't was er zo koud
de rijm lag op de daken.*

Elders staat 'Dat was die alreoudeste nacht, die God der wereld ie begaf'.

Ontelbaar zijn de liederen, waarin men hoort van het kind dat weent 'in deze barre kou'.

Omdat het kind weent moet het gewiegd worden en gesust. zo ontstonden de wiegeliedereren, zoals 'Na, na kindeke teer, sus, sus en krijt niet meer' en 'Susa, nina susanoe'.

In deze kerstmelodiën zaten dan de ritmische bewegingen van een wiegelied.

Uit een beschrijving van Walich

Syvaerts uit Amsterdam in 1604 weten

we hoe op het hoogaltaar een wiegje met een kindeke erin door de priester werd gewiegd, waarbij alle kinderen die elk een wiegje met pop hadden meegebracht, dit begonnen te wiegen en Eia zongen.

Dit oude gebruik van 'kindje wiegen' is gelukkig de laatste jaren weer in ere hersteld en in vele kerken gebeurt dit ook weer in de namiddag van tweede kerstdag.

Ik ga dit artikel afsluiten met het eerste en laatste couplet van een oud kerstlied waarvan het laatste couplet tevens mijn kerstwens is aan de lezers.

C. Santeagoets.

Bronvermelding.

Dr. Bruning, 'de toorts'.

Wilt horen, goede huisman schoon,
wat ik U zal verhalen:
hoe God de Heer zijn eigen Zoon
voor ons deed nederdalen.

Nu wens ik, huisman schoon en vrouw
nu wens ik altezamen,
Dat God U lonen mag getrouw:
geluk en voorspoed. Amen.

